

УДК 94(477)

DOI: 10.17721/2413-7065.3(92).2024.312756

**ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ І СОБОРНІСТЬ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

Тетяна БЕВЗ

orcid.org/0000-0002-0129-1925

доктор історичних наук, професор,

головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень

ім. І. Ф. Кураса НАН України

email: tetanabevz@gmail.com

Анотація. *Визначаються поняття «соборність» та «територіальна цілісність». Проаналізована нормативно-правова база щодо питання територіальної цілісності України з часу окупації АРК, Донецької та Луганської областей, а також повномасштабної війни РФ проти України. Значна увага приділена аналізу офіційних документів, промов і виступів Президента України, лідерів світових держав та європейських структур.*

Ключові слова: *соборність, територіальна цілісність, територіальна недоторканність, Україна, єдність, повномасштабна війна, деокупація.*

Україна перебуває в стані повномасштабної війни, що загрожує її територіальній цілісності. Питання соборності, тобто єдності нації, є критично важливим для забезпечення захисту суверенітету і збереження національних кордонів. Соборність виступає основою внутрішньої єдності країни, що є необхідною умовою для протистояння зовнішнім агресорам. Від того, наскільки міцною є ця єдність, залежить здатність України ефективно захищати свою територію. В історії України соборність і територіальна цілісність були ключовими чинниками у формуванні державності та збереженні національної ідентичності. Розуміння цих понять допомагає уникнути минулих помилок і сформулювати стратегії для збереження державності. У боротьбі за територіальну цілісність Україна спирається на міжнародне право, де принципи соборності та недоторканності кордонів є визнаними нормами.

Однією із чотирьох (соборність,

самобутність, воля, гідність) основних суспільно-державних (національних) цінностей України є соборність, тобто «єдність, неподільність усіх територій України, духовна єдність українців, які проживають на території України, а також єдність усіх громадян України незалежно від національності та віросповідання, спрямована на утвердження справжнього суверенітету і незалежності України, побудову процвітаючої демократичної національної держави» [1]. Нині ми заново відкриваємо й утверджуємо таку рису нашої Української незалежної держави, як соборність. Соборність виступає головним чинником, який впливає на збереження територіальної цілісності держави.

Територіальна цілісність – це принцип, який визнає недоторканність території держави без її поділу чи контролю з боку інших країн. Територія держави є недоторканною та цілісною і не має бути порушена зовнішніми силами. Територіальна цілісність держави – ключовий

© Бевз Т.

принцип усіх базових міжнародних документів, зокрема Статуту ООН. Будапештський меморандум, який США, Велика Британія та Росія підписали з Україною у 1994 р., що мав би захищати Україну у випадку, якщо хтось буде посягати на територіальну цілісність країни, не спрацював як у 2014 р., так і у 2022 р.

Постановка проблеми. Актуалізація теми соборності, територіальної цілісності в умовах повномасштабної війни постала з новою силою. Про це говорять політики, науковці, експерти, громадяни, очільники церкви. Зокрема, акцентуючи увагу на тому, що «соборність України – це не лише про історію, це про наше сьогодні і майбутнє» (Володимир Зеленський, 2022). Понад те, враховуючи події сьогодні, «це стало новим відродженням нашої соборності України. І це не лише об'єднання двох берегів. Це єдність мільйонів людей. Це єдність усіх наших земель. Усіх наших регіонів. Де всі – один за одного. Кожен регіон захищає кожен регіон» (Володимир Зеленський, 2023). Адже «єдність і соборність є тими важливими цінностями, які забезпечують нам вільну українську Україну» (Блаженніший Святослав, 2022). За місяць до повномасштабного вторгнення Глава Української греко-католицької церкви Блаженніший Святослав наголошував у День Соборності України, 22 січня 2022 р., що «зараз ідея соборності є чимось життєво необхідним для українського народу, оскільки соборність – це означає дбати про те, що об'єднує. Навіть більше, це означає ставити за найвищу цінність усе те, що може нас об'єднувати, надихати і робити сильнішими, бо разом нас не подолати» [2].

Аналіз останніх досліджень і

публікацій. У статті використані офіційні державні документи: Конституція України, закони України щодо територіальної цілісності України, укази Президента України, промови та виступи Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, міжнародні угоди, зокрема про національну безпеку, промови міжнародних лідерів та ін. До дослідження були також долучені окремі публікації. Зокрема, аналітична стаття С. Шевцової «Референдум 1–12–1991: що тоді говорили і думали про Україну в Москві», написана на широкому джерельному матеріалі, в якій показані територіальні претензії російських політиків до українських територій. До аналізу були залучені також результати низки соціологічних досліджень, дослідження видання Foreign Policy та публікації видання The Wall Street Journal.

Метою нашого дослідження було проаналізувати ідею соборності як територіальну цілісність України в умовах повномасштабної війни, реалізувавши такі завдання: окреслити ключові претензії РФ до територіальної цілісності України упродовж періоду відновлення державної незалежності; проаналізувати офіційні документи щодо питання територіальної цілісності України в умовах повномасштабної війни; показати політичну актуальність соборності у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Упродовж століть Україна була розшматована між різними імперіями, які завжди хотіли привласнити собі якийсь шматок її території. Проте наша Батьківщина може бути собою лише у своїй соборності. Тому ми не торгуємо нашими територіями [3]. Тема соборності як територіальної цілісності – архіважлива. Поділяємо

погляд щодо того, що ідеї заплатити за свободу і незалежність відокремленням якоїсь частини української території для заспокоєння апетитів російського нападника – це не лише небезпечна утопія, а шлях для чергової агресії ворога та захоплення його продовжувати нас вбивати [3].

Соборність України у сучасному багатомірному розумінні пролягає від територіальної цілісності до громадянської консолідації [4]. Сутнісною рисою української соборності є інтеграція етнічних земель, консолідація духовного і культурного життя, нівелювання регіональних бар'єрів. Унітарність нашої держави закріплена в Конституції України, а цілісність території виступає ключовим чинником її суверенітету [4]. Актуалізація питання соборності розпочалася з початком повномасштабного вторгнення.

Однією з «ідейних формул» українського відродження (термін І. Лисяка-Рудницького) була формула, пов'язана з поняттям батьківщини ідеєю єдності українців Сходу і Заходу, Наддніпрянщини і Галичини, єдиного територіального простору українців, яка виникає у другій половині XIX ст., але остаточно програма територіальної єдності українців була реалізована після Другої світової війни [5]. З відновленням незалежності України у 1991 р. знову актуалізувалася тема територіальної цілісності України.

Перші заяви про територіальні претензії Росії до України почалися відразу після Акта проголошення незалежності України, яким було проголошено незалежність України і створення самостійної української держави. Уже 26 серпня 1991 р., тобто через два дні після проголошення незалежності,

прес-секретар президента Російської Федерації Павел Вошанов під час виступу на телебаченні заявив, що кордони з усіма республіками можуть бути переглянуті – Росія як правонаступниця може висунути територіальні претензії до тих, хто відділився [6]. Тоді ж один із лідерів демократичного руху в СРСР, а пізніше палкий прихильник Путіна та російського імперіалізму Гавриїл Попов висловив міркування, що територіями Росії треба вважати Крим, Донбас, Харківщину, Одещину і Придністров'я [6]. Агресивні апетити ворога тоді не реалізувалися. Після українського референдуму 1 грудня 1991 р. А. Собчак дав інтерв'ю газеті *Le Figaro*, в якому знову торкнувся теми територіальних претензій Росії на Крим і Донбас у випадку остаточного виходу України зі складу СРСР [6]. Це враховуючи те, що за українську незалежність проголосували у Донецькій області – 83,9%, Луганській – 83,86%, Автономній Республіці Крим – 54,19% виборців, у Севастополі – 57,07% [7]. Незважаючи на високу підтримку української незалежності, провокативні заяви та підривні дії з боку Росії продовжувалися.

Зазначимо, що з 1991 р. до 20 лютого 2014 р. Україна і Росія жили в загальноновизнаних кордонах. Щоправда, потрібно пам'ятати про окремі провокації з боку РФ, як-от проголошення 9 липня 1993 р. Верховною Радою РФ (166 – за, 1 утримався) Севастополя територією Росії. Тоді ж Верховна Рада Криму скористалася правовим хаосом та незаконно створила посаду президента Криму. На цю посаду було призначено проросійського політика Юрія Мешкова, який тісно співпрацював з Федеральною службою безпеки. У 1994 р. Росія

здійснила спробу захоплення Криму за підтримки свого «кишенькового» президента півострова Юрія Мешкова. Проте цьому плану завадили спецназівці та Служба безпеки України (СБУ). У 2003 р. був спровокований російською стороною конфлікт щодо острова Тузла, захоплення росіянами українських маяків та інших навігаційних об'єктів у Криму 2006 р. [8]. Це лише окремі дії російських політиків та спецслужб.

Військова агресія та окупація українських територій розпочалися у лютому 2014 р. із вторгнення РФ на територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь і далі в Донецьку та Луганську області. Генеральній Асамблеї ООН знадобився понад місяць, щоб аж 27 березня 2014 р. скликати засідання спеціально для розгляду питання збройної окупації Росією території України, а саме Кримського півострова. Нагадаємо, що метою діяльності ООН є підтримання й зміцнення миру й міжнародної безпеки. Була ухвалена Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України № 68/262 на 68-й сесії Генеральної Асамблеї ООН відкритим голосуванням країн-членів ООН, 100 з яких висловилися «за», 11 – «проти», а 58 країн «утрималися» [9]. Результати голосування були свідченням того, що Росія чинила тиск на низку країн. Зокрема, проти резолюції проголосували 11 країн, а утрималися 58, тоді як будь-яке застосування сили для зміни кордонів – це виклик усьому світу.

У зв'язку з окупацією частини українських територій та з метою захистити громадян України з окупованих територій Верховною Радою України було ухвалено низку законів та законодавчих актів. Насамперед Закон України «Про

забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» наголошував, що «суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах міжнародно визнаного державного кордону є цілісною і недоторканою» [10]. Статтею 3 закону визначено межі тимчасово окупованої території: «...сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; повітряний простір над вищезазначеними територіями» [10]. Зазначимо, що досі закон чинний, за час його дії вносилися 29 разів зміни і доповнення (2014 – 4; 2015 – 3; 2016 – 2; 2017 – 3; 2018 – 3; 2019 – 2; 2020 – 1; 2021 – 3; 2022 – 5; 2023 – 6; 2024 – 1) [10].

Верховна Рада України 16 вересня 2014 р. ухвалила Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», підготовлений у рамках Мінських домовленостей, який полягав у запровадженні особливого порядку місцевого самоврядування терміном на 3 роки для окремих районів Донецької та Луганської областей – територій, які не контролювали українські сили станом на день ухвалення закону [11]. Згодом дію закону продовжували. Повний перелік районів і населених пунктів, у яких запроваджувався

особливий порядок місцевого самоврядування, визначений постановою Верховної Ради України «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями», яка була ухвалена 17 березня 2015 р. та визнавала тимчасово окупованими територіями окремі райони, міста, селища і села Донецької та Луганської областей, у яких відповідно до Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» запроваджувався особливий порядок місцевого самоврядування до моменту виведення усіх незаконних збройних формувань, російських окупаційних військ, їх військової техніки, а також бойовиків та найманців з території України та відновлення повного контролю України за державним кордоном України [12].

31 серпня 2015 р. Верховна Рада України у першому читанні затвердила 265 голосами народних депутатів поправки до Конституції, які стосувалися децентралізації. Голосування змін до Конституції України відбувалося досить складно. Низка депутатів виступала проти наявності у проекті норми «Особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей визначаються окремим законом». Процес внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади наштовхнувся на спротив радикальних сил та навіть учасників правлячої коаліції у Верховній Раді України. Напруга навколо цього питання нагніталася настільки інтенсивно, що вилилася у силове протистояння під стінами Верховної Ради України, внаслідок якого загинуло кілька бійців Національної

гвардії [13, с. 8]. Голосування у другому читанні було відкладено.

Верховна Рада України аж 18 січня 2018 р. ухвалила Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (втратив чинність 21.04.2022. – Т. Б.), який визнав Росію агресором і окупантом, дії РФ на території Донецької і Луганської областей – «збройною агресією РФ»; до тимчасово окупованих Росією територій у Донецькій та Луганській областях входять земля, річки, озера, внутрішні морські води, надра та повітряний простір над цими територіями; межі окупованих територій в цих областях визначалися президентом за поданням Міністерства оборони, підготовленим на основі пропозицій Генштабу ЗСУ [14]. Наголошувалося також, що тимчасова окупація Російською Федерацією територій України незалежно від її тривалості є незаконною і не створює для РФ жодних територіальних прав.

21 лютого 2022 р. на засіданні Ради безпеки РФ було визнано правосуб'єктність самопроголошених «ЛНР» і «ДНР» і підписано Путіним відповідний указ. Реакція світу була миттєвою. Високий представник Європейського Союзу з питань зовнішньої та безпекової політики Жозеп Боррель, президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляен і голова Європейської Ради Шарль Мішель заявили, що визнання правосуб'єктності так званих Донецької та Луганської «народних республік» є «кричущим порушенням міжнародного права, територіальної цілісності України та Мінських домовленостей» [15]. Генеральний секретар НАТО Єнс

Столтенберг зазначив, що визнання «Л/ДНР» «ще більше підриває суверенітет і територіальну цілісність України, розмиває зусилля, спрямовані на вирішення конфлікту, а також порушує Мінські домовленості, стороною яких Росія є». Висловлювалася думка, що Європейський Союз може ввести додаткові санкції проти РФ. Прес-секретар Білого дому Джен Псаки заявила, що Джо Байден незабаром підпише указ, який «заборонить інвестиції, торгівлю і фінансування так званих ОРДЛО з боку фізичних та юридичних осіб США». Про плани запровадити санкції проти Росії через визнання «Л/ДНР» заявила і міністр закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс. Канада також готова була запровадити економічні санкції через рішення Росії про визнання ОРДЛО. Латвія, Литва, Естонія, Польща, Грузія теж засудили дії Росії та заявили про запровадження санкцій. На підтримку України та із засудженням дій Росії висловилися і міністр закордонних справ Нідерландів Вопке Хукстра, прем'єр-міністр Фінляндії Сання Марін і президент Румунії Клаус Йоганіс. Міністр закордонних справ Австрії Карл Негамер заявив, що 22 лютого федеральний уряд країни проведе термінове засідання для обговорення подальших дій [15]. Рішення Путіна про визнання «сепаратистських регіонів на сході України» засудив президент Франції Еммануель Макрон. Майя Санду, президентка Молдови, наголосила на підтримці «суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів». Міністерство закордонних справ Туреччини заявило, що засуджує рішення Росії про визнання «Л/ДНР» і підтримує територіальну цілісність і суверенітет України [15].

Позиції світових лідерів свідчили про єдність у підтримці територіальної цілісності України.

23 лютого 2022 р. Президент Володимир Зеленський спільно з главами Литви та Польщі підписали спільну декларацію у зв'язку з визнанням Росією «ДНР» та «ЛНР». Президент Польщі Анджей Дуда наголосив, що Польща засуджує рішення Путіна визнати так звані «ДНР» і «ЛНР»: «Це відхилення мінських домовленостей, які Росія підписала. Польща солідарна з Україною. Закликаємо Росію, щоб забрала війська від кордонів України і від подальших військових дій» [16]. Президент Литви Гітанас Науседа зазначив: «Луганськ і Донецьк – це частина України, ми не визнаємо анексії Криму. Ми будемо стояти поруч з братнім народом і допомагати, чим можемо. Я вітаю реакцію від ЄС щодо дій Росії з визнання так званих сепаратистських республік» [16].

Речник президента Росії Дмитро Песков після трьох місяців війни, у травні 2022 р., заявив, що Україні потрібно визнати окупацію частини територій. Натомість українська влада неодноразово наголошувала, що не піде на територіальні поступки навіть заради припинення війни [17].

В інтерв'ю грецькому суспільному мовнику ЕРТ Президент України Володимир Зеленський заявив, що українці не готові відмовитися від частини території України на користь Росії, особливо після загибелі тисяч військових і цивільних українців [18]: «Повне відновлення територіальної цілісності нашої держави – це наша мета» [19]. Формально більшість міжнародної спільноти висловила свою підтримку територіальної цілісності України 143 голосами у Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних

Націй [20]. Водночас варто наголосити, що позиція ООН щодо повномасштабної війни в Україні не була чіткою та виваженою, рішення приймалися зі значними запізненнями.

Відповідно до даних OSINT-дослідник DefMap, який з перших днів війни укладав карти бойових дій в Україні, українські військові сумарно деокупували 52,5% захоплених РФ з лютого 2022 р. територій – майже 78 тис. квадратних кілометрів [21]. Під російською окупацією залишалося на той час майже 71 тис. км², зайнятих після 24 лютого. До цих територій входили кілька населених пунктів Миколаївської області (села Очаківської громади на Кінбурнській косі), лівобережна частина Херсонщини, окупована частина Запорізької області, деякі населені пункти Харківщини і території Донбасу. Загалом під російською окупацією включно з «ОРДЛО» (окуповані території Донецької та Луганської областей за лінією розмежування до 24.02) та АР Крим залишається близько 120 тис. км². Це майже 20% території України [21].

Ключовими етапами звільнення території України стали: витіснення росіян з-під Миколаєва; вихід ЗС РФ під загрозою розгрому і оточення з-під Києва, а також всієї території Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей; виграна битва за Харків; вибиття росіян з острова Зміїний; Балаклійсько-Куп'янська офензива; звільнення Святогірська та Лимана і перехід у наступ на Сватове-Кремінну; звільнення Херсона [21]. Зазначимо, що під час засідання Контактної групи з питань оборони України у форматі «Рамштайн» у Брюсселі Генеральний секретар НАТО Енс Столтенберг зазначив, що ЗСУ

перевищили всі очікування і відбили 50% території, яка була захоплена Росією з лютого минулого року [22].

На окупованих територіях 23–27 вересня 2022 р. пройшли так звані референдуми, які Україна та багато інших країн називали фіктивними і незаконними, вказуючи на те, що вони відбулися в умовах окупації та бойових дій, всупереч національному законодавству і міжнародним нормам. Зазначимо, поперше, що відповідно до ст. 73 Конституції України виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України. Місцевий референдум не може вирішувати таких питань. До того ж згідно з п. 3 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про всеукраїнський референдум» не можуть бути предметом всеукраїнського референдуму питання, спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету, територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України. Ми це чітко передбачили [23]. По-друге, проведення обласних чи міських референдумів є незаконним і неможливим, оскільки немає закону про місцеві референдуми [23]. По-третє, відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в умовах воєнного стану забороняється проведення всеукраїнських та місцевих референдумів [24]. Таким чином, можемо стверджувати, що за правовою природою це не були референдуми, а псевдо-, квазіявище, яке не відповідало чинному законодавству, що передбачає кримінальну відповідальність для організаторів, пособників та виконавців.

Ігноруючи міжнародні документи та законодавство України, Путін спочатку підписав укази про визнання

«незалежності» окупованих російською армією територій українських Херсонської та Запорізької областей, а 30 вересня 2022 р. – укази про «приєднання» до РФ (фактично анексію) частково окупованих територій Запорізької, Херсонської, Донецької і Луганської областей.

У свою чергу Президент України 4 жовтня 2022 р. підписав указ № 687/2022 з досить промовистою назвою: «Про нікчемність актів, що порушують суверенітет та територіальну цілісність України», в якому наголошувалося, що «територія України є цілісною і недоторканною в межах її міжнародно визнаного державного кордону, а суверенітет України поширюється на всю її територію» [25]. Указом визнавалися «нікчемними, тобто такими, що не породжують жодних юридичних наслідків, укази Президента Російської Федерації від 17 березня 2014 року № 147, від 21 лютого 2022 року № 71, від 21 лютого 2022 року № 72, від 29 вересня 2022 року № 685, від 29 вересня 2022 року № 686, а також будь-які інші рішення, акти та договори, прийняті, видані та укладені на підставі та/або у зв'язку з реалізацією зазначених указів Президента Російської Федерації» [25]. Тобто йшлося про акти, які порушують суверенітет і територіальну цілісність України, і «Президент Зеленський ще раз розставив крапки над і... Донецьк, Луганськ, Херсон, Запоріжжя, Крим – «закони/укази». Бо вони юридично нікчемні. Усі правочини, включно з правом власності, будуть відновлені на всій території» [26]. Зазначимо, що 143 держави на поновленій 11 Надзвичайній спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН проголосували «за» резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН», у якій

визнали рішення РФ щодо статусу чотирьох областей України несумісними з принципами Статуту ООН та висунули до Росії вимогу щодо їх негайного і безумовного скасування.

У грудні 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 1364, якою визначено механізм формування єдиного переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Території, які зазначаються у переліку, поділяються на території, окуповані Російською Федерацією, і території, на яких ведуться (велися) бойові дії. Своєю чергою території, на яких ведуться (велися) бойові дії, поділено на території можливих бойових дій і території активних бойових дій. Також до переліку ретроспективно включені території, на яких велися бойові дії, та які були тимчасово окуповані з 24 лютого 2022 р., на яких бойові дії або тимчасова окупація завершилися [27].

Питання територіальної цілісності України постало з новою гостротою. Під час засідання 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 22 вересня 2022 р. Президент України вперше запропонував концепцію формули миру, яка серед п'яти пунктів передбачала відновлення безпеки й територіальної цілісності України. 15 листопада 2022 р., на саміті G20 (Індонезія), Президент України представив розширену філософію формули миру з 10 пунктів, яка передбачала відновлення територіальної цілісності України.

На початку 2023 р. видання Foreign Policy поставило експертам запитання: «Чи має Україна поступитися територією заради миру?». Зазначимо, що упродовж кінця 2022 р. часопис публікував аргументи «за» і «проти» можливості

домовлятися з Росією про мир в обмін на передачу під контроль Росії деяких українських територій. Учасниками опитування було 72 експерти, які у своїх відповідях розділилися на три нерівні групи, причому абсолютна більшість – 40 – були або категорично проти, або просто проти можливості залишення якоїсь частини українських територій під контролем Росії, майже в два рази менше було тих, хто би радив віддати Росії якісь частини України – 5 радили б це наполегливо, 18 просто були би «за» і відносно невелика частина експертів – 9 – сказали, що нейтрально ставляться до цієї пропозиції [28]. Зупинимось на окремих оцінках. Так, почесний професор військових досліджень у Королівському коледжі Лондона Лоуренс Фрідман вважав, що «війна навряд чи закінчиться шляхом переговорів». На його думку, простору для компромісу просто не існує: «Україна буде боротися далі, а не йти на територіальні поступки, а Росія все ще вимагає визнання незаконно анексованих областей» [28]. На думку Тімоті Снайдера, «покинути територію – це практично те саме, що покинути людей». Снайдер додав, що йому навіть «важко зрозуміти, чому хтось радить Україні» поступитися територіями, бо з точки зору України це би означало, що військова агресія виправдовує зміну правових кордонів, та і з міжнародної точки зору «це було б порушенням основного принципу міжнародного порядку» [28].

Професор політології в Університеті штату Сан-Дієго родом з України Михайло Алексеев наголосив, що поступки будуть даремними, тому що Росія не заспокоїться, «допоки не підпорядкує Україну повністю, а потім використає територію та ресурси України, щоб кинути

виклик зобов'язанням НАТО за статтею 5». До речі, він посилався на опитування громадської думки в Росії і каже, що «продовження війни сприяє зміцненню влади Путіна» [28]. Підкреслимо, що тих, хто виступає проти поступок територіями, об'єднує така позиція: щоб найшвидше завершити цю війну, треба озброїти Україну так, аби подальші агресивні дії не мали сенсу для Москви.

Натомість інша група експертів підтримувала територіальні поступки. Зокрема, професор політології в Програмі досліджень безпеки при Массачусетському технологічному інституті Баррі Позен вважав, що поступки будуть не лише потрібними, але й корисними. Джон Міршаймер, професор політології Чиказького університету, який раніше покладав вину за нинішню війну на Захід та «розширення НАТО», а не на Кремль, зазначав, що «важко уявити, щоб Україна виграла війну і повернула собі всю втрачену територію, включаючи Крим» [28]. За переговори з територіальними поступками, що їх має зробити Україна, виступала також Ніна Хрущова, професорка міжнародних відносин The New School і правнучка радянського лідера Микити Хрущова [28]. Тобто ми показали позицію тих, хто виступає проти територіальних поступок, а також тих, хто підтримує територіальні поступки.

Незважаючи на песимістичну риторіку, Президент України послідовно наголошував: «Ми маємо звільнити всю нашу землю, і це буде найкращий доказ того, що міжнародне право й людські цінності не зламати жодній державі-терористу, навіть такій знахабнілій, як Росія» [29].

Позицію Президента поділяв український народ. Так, за результатами

соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) 26 травня – 5 червня 2023 р., абсолютна більшість українців – 84% – продовжували дотримуватися думки, що жодні територіальні поступки не є припустимими, навіть якщо через це війна триватиме довше і будуть інші загрози [30]. Зазначимо, що упродовж з травня 2022 р. до травня 2023 р. істотних змін у суспільних настроях практично не відбулося. Кожного разу абсолютна більшість респондентів (82 упродовж – 87%) висловлювалися проти територіальних поступок і абсолютна меншість (8 упродовж – 10%) були готовими до них [30]. Результати опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології з 9 до 15 серпня 2023 р., показали, що 90,4% українців вважають неприйнятною ситуацію, за якої умовою припинення російської агресії буде визнання окупованих територій України частиною РФ [31].

Поділяли та підтримували позицію українців лідери прогресивних держав. Так, президент США Джо Байден під час зустрічі (21 травня 2023 р.) на полях саміту держав «Групи семи» у японському місті Хіросіма з українським лідером Володимиром Зеленським зауважив, що суверенітет і територіальна цілісність України не підлягають обговоренню [32]. На саміті 11–12 липня 2023 р. у Вільнюсі Північноатлантичний альянс повністю підтримав суверенітет і територіальну цілісність України [33]. На прес-конференції Президент України Володимир Зеленський вкотре зауважив, що перемога України полягає у звільненні всіх територій [34]: «Ми

ніколи не обмінємо наш статус на нашу територію. Навіть якщо це село, у якому живе один дід. Ми ніколи не віддамо наші території. Партнери знають мою позицію» [34]. Під час онлайн-виступу у серпні 2023 р. на третьому Міжнародному саміті Кримської платформи президент Польщі Анджей Дуда наголосив, що Росія має повернути всі захоплені території України, у цих питаннях не може бути жодних поступок, адже територіальна цілісність України є важливим питанням безпеки Балтійського регіону і глобальної безпекової архітектури [35]. Очільники провідних європейських держав висловлювалися за територіальну цілісність України.

Однак майже через півтора року повномасштабної війни почали з'являтися протилежні позиції. Зокрема, 15 серпня 2023 р. очільник канцелярії Генерального секретаря НАТО Стіан Єнсен допустив можливість вступу України до Альянсу, поступившись частиною своїх територій країні-агресору Росії [36]. Це викликало значний резонанс як в Україні, так і у світі. МЗС України офіційно заявило, що розмови про вступ України до НАТО в обмін на відмову від частини українських територій абсолютно неприйнятні [37]. Адже відмова від територій «в «обмін» на парасольку НАТО означатиме перенесення війни на інші покоління та знищення міжнародного права» [38].

Видання The Wall Street Journal підкреслювало, що деякі західні посадовці висловлювали побоювання, що мета України про вихід на кордони 1991 р. гарантує «нескінченну війну». Тому вони хочуть запропонувати Україні угоду, щоб вона змирилася з фактичною втратою частини своїх територій. В обмін

на це Захід готовий надати Києву членство в НАТО чи ЄС або пообіцяти довгострокову військову та економічну допомогу. WSJ пояснював, що причинами таких прагнень було бажання стримати війну, яка сильно вплинула на світову економіку. Ще однією причиною, на думку видання, була невпевненість у тому, скільки західні виборці готові підтримувати нинішній рівень допомоги для України, та відсутність віри в повне звільнення її територій [39]. Дискусії навколо питання територіальної цілісності України підштовхнули до прийняття офіційного документа.

23 серпня 2023 р. Постанова Верховної Ради України про Заяву Верховної Ради України про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (реєстр. № 9626) законодавчо закріпила, що будь-які територіальні поступки заради припинення війни є неприпустимими [40]. Крім того, збройні формування держави-агресора мають звільнити всю без винятку територію України. Важливим елементом комплексних дій держави щодо відновлення своєї територіальної цілісності, йдеться у Заяві, є діяльність Кримської платформи як ключового зовнішньополітичного інструменту консолідації міжнародних зусиль, спрямованих на деокупацію Кримського півострова. Саме тому прийнята Постанова є актуальним і нагально потрібним законодавчим актом для досягнення поставленої мети [40]. Цей Закон є частиною реалізації формули миру Президента України Володимира Зеленського, яка має стати основою для припинення збройної агресії Російської Федерації, відновлення територіальної

цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону. Пригадаємо також, що Президент України зазначив, що готовий поступитися Белгородом заради членства в НАТО, але аж ніяк не територіями України.

У день проведення третього саміту Кримської платформи 23 серпня 2023 р. Верховна Рада України підтримала законопроект, який передбачав внесення змін до низки законодавчих актів щодо вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою АРК.

5 вересня 2023 р. Президент України Володимир Зеленський підписав закон про зміну адміністративно-територіального устрою Криму, де йшлося про декомунізацію та новий районний поділ, а також про запровадження тимчасових територіальних громад для створення військових адміністрацій. У представництві президента в АРК зазначали, що головна мета закону – підготовка підґрунтя для деокупації півострова, адже військові та військово-цивільні адміністрації створюються для діяльності на території територіальних громад [41]. Законом також передбачено, що Кабінет Міністрів України упродовж місяця має визначити території та адміністративні центри територіальних громад у Криму, а упродовж трьох – утворити районні державні адміністрації нових районів та внести на розгляд парламенту законопроект про особливості відновлення публічної влади в АРК після деокупації.

Влада та військові працюють над стратегією деокупації українських територій Донбасу та Криму від російських військ [42]. Ця стратегія передбачатиме розуміння того, як будуть звільняти «всю нашу територію, всю нашу країну, і як це буде виглядати, і що для цього

потрібно». Поки що робота над стратегією триває. Варто наголосити, що станом на січень 2024 р. Українську формулу миру підтримали вже понад 80 країн. «Формула миру – це потужна дипломатична зброя. Всі пункти там – справедливі й чесні щодо будь-якої держави, з повагою до Статуту ООН, до суверенітету, до територіальної цілісності» [43]. Загалом формула миру України є принципово важливим документом, що чітко окреслює українське бачення шляхів досягнення миру та відновлення справедливості. Вона встановлює високі стандарти, хоча її реалізація залежатиме від подальших політичних та військових подій, а також від міжнародної підтримки.

Цінними є позиції політичних лідерів світу щодо територіальної цілісності України: «Україна може перемогти. Вона може відновити свою територіальну цілісність за умови постійної підтримки з боку демократичних країн, включаючи політичну, фінансову та не в останню чергу військову підтримку» [44] (міністр оборони Болгарії Тодор Тагарев, 13.01.2024); «Україна повинна повністю відновити контроль над територією країни у міжнародно визнаних кордонах, включаючи Крим» [45] (президент Польщі Анджей Дуда). Варто зазначити, що декларації політиків досить часто розходилися з реальністю. Викликом для українців стала ситуація з блокуванням кордону з Польщею.

У межах Спільної декларації, яку прийняли Україна та члени «Групи семи» у Вільнюсі 12 липня 2023 р., містяться зобов'язання про співпрацю в довготерміновій перспективі. Першою безпековою угодою 12 січня 2024 р. підписала Велика Британія. Ця угода важлива насамперед тим, що це перший документ, у якому

прописані запевнення іноземної держави в наданні Україні оборонної допомоги не в короткостроковій, а довготерміновій перспективі. «Німеччина засвідчує свою непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів від 1991 року» [46]; Україна та Франція спільно «підтверджують свою підтримку суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів з 1991 року» [47]. 23 лютого 2024 р. Україна й Данія підписали угоду про співпрацю у сфері безпеки й довгострокову підтримку. У другу річницю повномасштабного вторгнення Росії в Україну, 24 лютого, Президент України Володимир Зеленський з прем'єрами Канади та Італії Джастіном Трюдо та Джорджею Мелоні підписали угоди про гарантії безпеки. В одній з угод зазначалося, що «Італія підтверджує свою непохитну підтримку незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів станом на 1991 рік, включно з територіальним морем, та її невід'ємного права на самооборону від російської агресії відповідно до статті 51 Статуту ООН» [48]. Підписані угоди мають вселяти віру у безпеку нашої країни, однак їх прочитання дає підстави говорити швидше про «гарантії допомоги», а не «гарантії безпеки». Станом на червень 2024 р. Україна підписала 17 двосторонніх безпекових угод, у тому числі з усіма країнами «Великої сімки». Передбачено підписання ще понад 10 угод. Однак, оцінюючи ці угоди, йдеться швидше за все про «запевнення» і «домовленості», «угоди про співробітництво у сфері оборони й безпеки», а не «гарантії безпеки».

Надії, які покладалися на перший Саміт миру у Швейцарії, не вдалося реалізувати, як і «згуртувати навколо Української формули миру Глобальний Південь, водночас сама формула не стала основним і єдиним мирним планом міжнародної спільноти для припинення геноцидної війни Росії проти України» [49]. Зазначимо, що питання територіальної цілісності на порядок денний винесено не було. У червні 2024 р., у відповідь на скликання Саміту миру, Володимир Путін озвучив умови, за яких він нібито готовий припинити вогонь. Ці умови включають: відведення українських військ з територій Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей, відмову України від вступу до НАТО, а також оголошення нейтрального, позаблокового, і без'ядерного статусу. «Дзеркало тижня» провело опитування, поставивши питання, як українці ставляться до «мирного плану» Путіна, оголошеного перед Самітом миру. Результати опитування показали, що більшість громадян категорично не погоджуються завершити війну ціною втрати Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей. Зокрема, 83% не згодні, аби українські військові вийшли звідти. Крім того, 84% опитаних проти того, аби Україна офіційно віддала ці області РФ [50]. Ці результати свідчать про рішучу позицію українського суспільства щодо неприпустимості територіальних поступок на користь Росії в обмін на мир. Така масова підтримка територіальної цілісності демонструє високий рівень національної свідомості та готовності українців до подальшої боротьби за свої землі. Це також свідчить про відсутність суспільної підтримки будь-яких компромісів, які б могли поставити під

сумнів суверенітет і територіальну цілісність України.

З перших днів повномасштабної війни позиція держави була однозначною: питання суверенітету й територіальної цілісності України не можуть бути предметом жодного компромісу щодо завершення війни. На парламентському саміті Кримської платформи Президент України наголошував: «Наша мета – це повна деокупація нашої землі. Повна, включно з Кримом. Маємо її реалізувати» [51]. У 105-ту річницю соборності України 22 січня 2024 р. наголошувалося, що «сьогодні соборність для України означає деокупацію всіх територій, захоплених ворогом, відновлення єдності з Донеччиною, Луганщиною та Кримом» [52]. Варто зазначити, що країна потребує розробки довгострокової державної стратегії, яка забезпечить стійкість держави перед будь-якими викликами, як зовнішніми, так і внутрішніми, а також вирішить питання деокупації територій.

Складність ситуації на фронті, критична відсутність достатньої кількості зброї, затягування з фінансовою та військовою допомогою США, блокування кордону з Польщею, втома від війни, ймовірно, навіть певний відчай, відступ ЗСУ з Авдіївки та інші виклики не дозволяли втрачати віру у перемогу і деокупацію українських територій. Про це свідчать лютневі дані соціологічних опитувань.

Так, згідно з всеукраїнським опитуванням громадської думки «Омнібус» «Сприйняття перебігу війни Росії проти України через майже два роки широкомасштабного вторгнення», проведеним 5–10 лютого 2024 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), порівняно з травнем 2022 р. стало дещо

менше тих, хто вважав реалістичним сценарій повного відновлення територіальної цілісності, однак наразі переважна більшість українців – 65% – вірять, що війна завершиться поверненням під контроль України всіх територій, включно із Донбасом та Кримом (зокрема, 14% вірять, що бойові дії будуть перенесені на територію Росії; у травні 2023 р. вірили у відновлення цілісності – 71%) [53]. Водночас з 25% у травні 2022 р. до 32% у лютому 2024 р. стало більше тих, хто допускав, що в результаті війни можуть бути певні втрати. З цих 32% найбільше (19%) тих, хто вважав, що війна завершиться втриманням територій, які контролюються зараз (у травні 2022 р. таких було 6%, у травні 2024 р. – 32%). Ще 9% вірили у визволення всіх територій, які Україна контролювала до 24 лютого 2022 р. Решта 4% говорять про визволення всіх територій разом із Донбасом, але без Криму [53]. Є підстави вважати, що після травня 2023 р. простежується поступове зростання частки тих, хто готовий до територіальних поступок. Таким чином, можна стверджувати, що, незважаючи на всі виклики, трагедії та втрати, українці через два з половиною роки повномасштабної війни продовжують вірити у соборність українських земель.

Висновки. Здійснений аналіз офіційної позиції України та лідерів зарубіжних країн дає підстави твердити, що: 1) жодних компромісів з територіальною цілісністю і суверенітетом у принципі бути не може; 2) утвердження зовнішньополітичного принципу у світі «Нічого про Україну без України»; 3) «Нічого про Україну без України» має стати основою взаємодії України та НАТО; 4) підтримка України стільки, скільки знадобиться для її перемоги; 5) звільнення від

російського окупанта українських земель є нашою спільною метою; 6) звільнення всієї території України і завершення військових дій не означає завершення війни. ... Щоб забезпечити Україну та світ від нової агресії, антивоєнній коаліції необхідно створити такі умови, наслідком яких стануть глибокі внутрішні зміни в РФ, що стали би гарантією сталого миру (позиційний документ представників українського громадянського суспільства «Ніколи знову 2.0. Маніфест сталого миру»); 7) заклик «Єднаймося в соборності і ми переможемо!» залишається надзвичайно актуальним в умовах війни; 8) повне відновлення територіальної цілісності України та суверенітету в межах міжнародно визнаних кордонів станом на 1991 р.; 9) ідея соборності є передумовою успіху нашого спротиву зовнішній агресії; 10) ідея соборності була й залишається базовою національною цінністю українців.

Водночас, враховуючи ситуацію на фронті, відсутність достатньої кількості зброї, неоднозначність позиції окремих союзників, досягнення територіальної цілісності України в умовах війни передбачає складні політичні, дипломатичні та військові стратегії. Деякі можливі підходи можуть включати дипломатичні переговори, мирні переговори, міжнародне посередництво, економічні санкції, військові операції та підтримку з боку союзників. Однак потрібна перемога на полі бою та повне витіснення російського агресора з території України. Україна повинна мати певний «план деокупації».

Перспективи подальших досліджень. Тема соборності як територіальної цілісності була і залишається актуальною. В умовах повномасштабної війни територіальна цілісність України

є досить складним питанням. Окремого розгляду потребує проблема деокупації всіх територій України. Подальші дослідження цієї теми можуть передбачати аналіз історичних, політичних і соціальних чинників, які вплинули на нинішню ситуацію в Україні. Важливо враховувати перспективи всіх зацікавлених сторін і працювати над мирними та стійкими рішеннями, які поважають суверенітет і територіальну цілісність України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
2. «Хочу побажати соборного мислення нашим державним мужам», – Блаженніший Святослав у День Соборності України. 22.01.2022. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/hochu-pobazhaty-sobornogo-myslennya-nashym-derzhavnym-muzham-blazhennishyuvyatoslav-u-den-sobornosti-ukrayny-7860/>
3. Звернення Глави УГКЦ у 79-й тиждень повномасштабної війни, 20 серпня 2023 року. URL: <https://ugcc.ua/data/zvernennya-glavy-ugkts-u-79-y-tyzhden-povnomasshtabnoyviyny-20-serpnya-2023-roku-3434/>
4. День соборності. Сила нації – в її єдності. URL: <https://artemrada.gov.ua/articles/686>
5. Колесник, І. Українське національне відродження XIX століття: варіанти прочитання (до 90-річчя Феодосія Стебля). *Стеблій vs Сарбей*. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=558>
6. Шевцова, С. Референдум 1–12–1991: що тоді говорили і думали про Україну в Москві. 01.12.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3146082-referendum-1121991-so-todi-govorili-i-dumali-pro-ukrainu-v-moskvi.html>
7. Кагуй, П. 30 років тому. Референдум 1991 року про незалежність України і розпад СРСР (архівні фото). 01.12.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/referendum-pershoho-hrudnia-1991-roku-pro-nezalezhnist-ukrayiny-arkhivni-foto/30287132.html>
8. Борщевський, С. Чому вихід на кордони 1991 року – не вихід. 26.04.2023. URL: <https://glavcom.ua/columns/sborshevsky/chomu-vikhid-na-kordoni-1991-roku-ne-vikhid-922956.html>
9. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію на підтримку України. (2014, 27 березня). *BBC NEWS Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140327_un_resolution_ukraine_rl
10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
11. Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text>
12. Постанова Верховної Ради України «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-VIII#Text>
13. *Конституційні зміни після Майдану*. Тищенко, Ю., Конончук, С., Каздобіна, Ю., Семеркіна, О., Франчук, С.; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ, 2016. 68 с. С. 8.
14. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>
15. Павлюк, О. ЄС, США, Британія і Канада введуть санкції через визнання «Л/ДНР». Як світ реагує на рішення Путіна. 22.02.2022. URL: <https://suspilne.media/209317-es-viznanna-ldnr-rosieu-ce-kricuse-porusenna-miznarodnogo-prava-latvia-zakliae-do-sankcij/>

16. Гончарук, Л. Зеленський, Дуда та Науседа підписали декларацію у зв'язку з визнанням Росією «ЛДНР». 23.02.2022. URL: <https://suspilne.media/209915-zelenskij-dudata-nauseda-pidpisali-deklaraciju-u-zvazku-z-viznannam-rosieiu-ldnr/>
17. Подоляк прокоментував заяву Пескова про поступки українськими територіями. 26.05.2022. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_podolyak-prokomentuvav-zayavu-pyeskova-pro-postupki-ukrayinskimi-teritoriyami/1090700
18. Українці не готові відмовитися від частини території України на користь РФ, – Зеленський. 02.05.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/ukrajintsi-ne-hotovi-vidmovitisja-vid-chastini-teritoriji-ukrajini-na-korist-rf-zelenskij.html>
19. Повне відновлення територіальної цілісності нашої держави – це наша мета, – Президент України Володимир Зеленський. URL: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/47555-povne-vidnovlennia-terytorialnoi-tsilisnosti-nashoi-derzhavy-tse-nasha-meta-prezydent-ukrainy-volodymyr-zelenskyi>
20. Vishchuk, Maksym, Pizzi, Jeremy. Compromises on Territory, Legal Order, and World Peace: The Fate of International Law Lies on Ukraine's Borders. 06.10.2023. URL: <https://www.justsecurity.org/89216/compromises-on-territory-legal-order-and-world-peace-the-fate-of-international-law-lies-on-ukraines-borders/>
21. Перелом: ЗСУ звільнили більше половини територій, захоплених РФ після 24.02.2022. 14.11.2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/perelom-zsu-zvilnyly-bilshe-polovyny-terytorij-zahoplenyh-rf-pislya-24-02-2022/>
22. Участь Президента у засіданні Контактної групи з питань оборони України в форматі «Рамштайн». 11.10.2023. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ebAeW_oasDw
23. Закон України «Про всеукраїнський референдум». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
24. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
25. Указ Президента України № 687/2022 «Про нікчемність актів, що порушують суверенітет та територіальну цілісність України». 04.10.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6872022-44289>
26. Зеленський підписав указ про нікчемність рішень Путіна, які порушують суверенітет України. 04.10.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyunikchemnist-ukaz-rf/32065010.html>
27. Затверджено новий перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, або тимчасово окупованих. 28.12.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-novyi-perelik-terytorii-na-iakykh-vedutsia-velysia-boiovi-dii-abo-tymchasovo-okupovanykh>
28. Чурікова, Н. Від Снайдера до Міршаймера – експерти відповідають на запитання Foreign Policy: Чи має Україна поступитися територією? 25.01.2023. URL: <https://www.holosameryky.com/a/experty-pro-terytorialni-postupky-ukrajiny-zadliamyru/6932496.html>
29. Наш шлях – це шлях незалежності, територіальної цілісності, інтеграції з цивілізованим світом, шлях РФ – поразка й ганьба, – звернення Президента України. 30.09.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/nash-shlyah-ce-shlyah-nezalezhnosti-teritorialnoyicilisnost-78197>
30. Динаміка готовності до територіальних поступок для якнайшвидшого завершення війни: результати телефонного опитування, проведеного 26 травня – 5 червня 2023 року. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1242&page=1>
31. День Незалежності України: шлях до перемоги, ідентичність та цінність держави на тлі війни. 22.08.2023. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukrainishlyakh-do-peremogi-identichnist-ta-tsinnist-derzhavi-na-tli-viyeni>
32. Територіальна цілісність України

не підлягає обговоренню, – Байден із Зеленським. 21.05.2023. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=101465>

33. Васьків, О., Лісовська, Р. «Позиція чітка й не змінилася». У НАТО наголосили на повній підтримці суверенітету та територіальної цілісності України. 15.06.2023. URL: <https://susilne.media/551659-pozicia-citka-j-ne-zminilasa-u-nato-nagolosili-na-povnij-pidtrimci-suverenitetu-ta-teritorialnoi-cilisnosti-ukraini/>

34. Михайлов, Д., Галка, Н., Лісовська, Р. Зеленський дав прес-конференцію за підсумками саміту НАТО. *Головне*. 12.07.2023. URL: <https://susilne.media/527471-zelenskij-dav-preskonferenciu-za-pidsumkami-samitu-nato-golovne/>

35. Дуда: Москва має повернути всі захоплені території України – не може бути жодних поступок. 23.08.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3752137-duda-moskva-mae-povernuti-vsi-zahopleni-teritorii-ukraini-ne-moze-but-i-zodnih-postupok.html>

36. Åpner for at Ukraina avgir territorium i bytte mot Nato-medlemskap. URL: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/jl7V5e/aapner-for-at-ukraina-avgir-territorium-i-bytte-mot-nato-medlemskap>

37. «Грає на руку Росії». Відмова від частини території України в обмін на вступ до НАТО «абсолютно неприйнятна», – МЗС. 15.08.2023. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ukrajina-ne-vidmovlyatimetsya-vid-teritoriy-v-obmin-na-vstup-do-nato-novini-ukrajini-50346487.html>

38. «Не треба захочувати вбивць». В Офісі президента відповіли на заяви представника НАТО про відмову України від своїх територій. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/v-ofisi-prezidenta-vidreaguvali-na-slova-nato-pro-vidmovu-ukrajini-vid-svojih-teritoriy-50346500.html>

39. Walker, M. Why Russia's War in Ukraine Could Run for Years From Moscow to Washington, a lack of clear and achievable strategic goals points to a long conflict.

20.08.2023. URL: https://www.wsj.com/world/europe/why-russias-war-in-ukraine-could-run-for-years-383f0bde?mod=hp_lead_pos2

40. Верховна Рада України прийняла Постанову, якою виключає будь-які територіальні поступки заради припинення війни. 23.08.2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/240357.html>

41. Доломанжи, А. Шлях до деокупації: Зеленський підписав закон про зміну адміністративно-територіального устрою Криму. URL: <https://www.unian.ua/war/shlyah-do-deokupaciji-zelenskiy-zminiv-administrativno-teritorialniy-ustroy-krimu-12382962.html>

42. «Має бути загальна стратегія»: Данилов розповів про підготовку деокупації Донбасу і Криму. 30.09.2023. URL: <https://uainfo.org/blognews/1696062179--mae-but-i-zagalna-strategiya-danilov-rozpoviv-pro-pidgotovku.html>

43. Президент України та колишній прем'єр-міністр Великої Британії у День Соборності поспілкувалися зі студентами КНУ імені Тараса Шевченка. 22.01.2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-ta-kolishnij-premyer-ministr-velikoyi-bri-80553>

44. Албул, С. Україна може перемогти і відновити свою територіальну цілісність, – глава Міноборони Болгарії. 13.01.2024. URL: https://lb.ua/society/2024/01/13/593613_ukraina_mozhe_peremogti_i_vidnoviti.html

45. Дуда заявив, що Україна повинна відновити територіальну цілісність включно з Кримом. 05.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3823178-duda-zaaviv-so-ukraina-povinna-vidnoviti-teritorialnu-cilisnist-vklucno-z-krimom.html>

46. Безпекова угода між Україною та Німеччиною: У 2024 році Німеччина надасть Україні військову допомогу на загальну суму понад 7 млрд євро. 16.02.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/967600.html>

47. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Францією. 16.02.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u>

sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005

48. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Італією. 24.02.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89245>

49. Другий саміт миру: чого від нього очікують українці та як оцінили перший. 19.07.2024. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/druhij-samit-miru-choho-vid-noho-ochikujut-ukrajintsi-ta-jak-otsinili-pershij.html>

50. Соцдослідження zn.ua показало, що свідомість українців амбівалентна: готові до переговорів, але не готові на поступки, розуміючи при цьому ухилинтя. 16.07.2024. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/sotsdoslidzhennja-znua-pokazalo-shcho-svidomist-ukrajintiv-ambivalentna-hotovido-perehovoriv-ale-ne-hotovi-na-postupki-rozumijuchi-pri-tsomu-ukhiljantiv.html>

51. Президент на парламентському саміті Кримської платформи: Наша мета – повна деокупація нашої землі, включно з Кримом; маємо її реалізувати. 24.10.2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-na-parlamentskomu-samiti-krimskoyi-platformi-nasha-86557>

52. 22 січня – День Соборності та 105 річниця проголошення незалежності УНР. URL: <https://pon.org.ua/novyny/10074-22-sichnia-den-sobornosti-ta-105-richnycia-progoloshennia-nezalezhnosti-unr.html>

53. Сприйняття перебігу війни Росії проти України через майже два роки широкомасштабного вторгнення. 21.02.2024. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1372&page=1>

REFERENCES

1. *The Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity."* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukr.]

2. *"I Want to Wish our Statesmen a United Mindset" - His Beatitude Sviatoslav on the Unity Day of Ukraine.* (22 Jan. 2022). [online] Available

at: <https://synod.ugcc.ua/data/hochu-pobazhaty-sobornogo-myslennya-nashym-derzhavnym-muzham-blazhennishyy-svyatoslav-u-den-sobornosti-ukrayny-7860/> [in Ukr.]

3. *Appeal of the Head of the UGCC in the 79th Week of Full-Scale War, August 20, 2023.* [online] Available at: <https://ugcc.ua/data/zvernennya-glavy-ugkts-u-79-y-tyzhden-povnomasshtabnoy-viyny-20-serpnya-2023-roku-3434/> [in Ukr.]

4. *Unity Day. The Strength of a Nation Lies in its Unity.* [online] Available at: <https://artemrada.gov.ua/articles/686> [in Ukr.]

5. Kolesnyk, I. (2020). *Ukrainian National Revival of the 19th Century: Options for Reading (to the 90th Anniversary of Feodosii Steblii). Steblii vs Sarbei.* [online] Available at: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=558> [in Ukr.]

6. Shevtsova, S. (2020). *Referendum 1–12–1991: What was Said and Thought about Ukraine in Moscow. (1 Dec. 2020).* [online] Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3146082-referendum-1121991-so-todigovorili-i-dumali-pro-ukrainu-v-moskvi.html> [in Ukr.]

7. Kahui, P. (2021). *30 Years Ago. Referendum 1991 on the Independence of Ukraine and the Collapse of the USSR (Archive Photos).* (1 Dec. 2020). [online] Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/referendum-pershohohrudnia-1991-roku-pro-nezalezhnist-ukrayiny-arkhivni-foto/30287132.html> [in Ukr.]

8. Borshchevskyi, S. (2023). *Why the Access of the 1991 Borders is not the Solution.* (26 Apr. 2023). [online] Available at: <https://glavcom.ua/columns/sborshevsky/chomu-vikhid-na-kordoni-1991-roku-ne-vikhid-922956.html> [in Ukr.]

9. The UN General Assembly Adopted a Resolution in Support of Ukraine. (27 Mar. 2014). *BBC NEWS Ukraine.* [online] Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140327_un_resolution_ukraine_rl [in Ukr.]

10. *The Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of*

Ukraine." [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> [in Ukr.]

11. *The Law of Ukraine "On the Special Procedure of Local Self-Government in Certain Districts of Donetsk and Luhansk Oblasts."* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text> [in Ukr.]

12. *Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On Recognition of Certain Districts, Cities, Towns and Villages of Donetsk and Luhansk Regions as Temporarily Occupied Territories."* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-VIII#Text> [in Ukr.]

13. Tyshchenko, Yu., Kononchuk, S., Kazdobina, Yu., et al. (2016). *Constitutional Changes after Maidan*. Kyiv, 68 p., 8 p. [in Ukr.]

14. *On the Peculiarities of State Policy on Ensuring State Sovereignty of Ukraine in the Temporarily Occupied Territories in the Donetsk and Luhansk Regions.* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text> [in Ukr.]

15. Pavliuk, O. *The EU, the USA, Britain and Canada will Introduce Sanctions due to the Recognition of "L/DPR". How the World Reacts to Putin's Decision.* (22 Feb. 2022). [online] Available at: <https://suspilne.media/209317-es-viznanna-ldnr-rosieu-ce-kricuse-porusenna-miznarodnogo-prava-latvia-zaklikae-dosankcij/> [in Ukr.]

16. *Honcharuk, L. Zelenskiy, Duda and Nauseda Signed a Declaration in Connection with Russia's Recognition of the "LDPR".* (23 Feb. 2022). [online] Available at: <https://suspilne.media/209915-zelenskij-duda-ta-nauseda-pidpisali-deklaraciju-u-zvazku-z-viznannam-rosieu-ldnr/> [in Ukr.]

17. *Podoliak Commented on Peskov's Statement about Concessions by Ukrainian Territories.* (26 May 2022). [online] Available at: https://gazeta.ua/articles/politics/_podolyak-prokomentuvav-zayavu-pyeskova-pro-postupki-ukrayinskimi-teritoriyami/1090700 [in Ukr.]

18. *Ukrainians are not Ready to Give up Part of the Territory of Ukraine in Favor of the Russian Federation, - Zelenskiy.* (2 May 2022). [online] Available at: <https://zn.ua/ukr/>

POLITICS/ukrajintsi-ne-hotovi-vidmovitisjavid-chastini-teritoriji-ukrajini-na-korist-rf-zelenskij.html [in Ukr.]

19. *The Complete Restoration of the Territorial Integrity of our State is our Goal, - President of Ukraine Volodymyr Zelenskiy.* [online] Available at: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/47555-povnev-dnovlennia-terytorialnoi-tsilisnosti-nashoiderzhavy-tse-nasha-meta-prezydent-ukrainy-volodymyr-zelenskiy> [in Ukr.]

20. Vishchyk, M., Pizzi, J. (2023). *Compromises on Territory, Legal Order, and World Peace: The Fate of International Law Lies on Ukraine's Borders.* (6 Oct. 2023). [online] Available at: <https://www.justsecurity.org/89216/compromises-on-territory-legal-order-and-world-peace-the-fate-of-international-law-lies-on-ukraines-borders/> [in Eng.]

21. *The Turning Point: the Armed Forces Liberated more than Half of the Territories Captured by the Russian Federation after February 24, 2022.* (14 Nov. 2022). [online] Available at: <https://mil.in.ua/uk/news/perelom-zsuzvilnyly-bilshe-polovyny-terytorij-zahoplenyhrf-pislya-24-02-2022/> [in Ukr.]

22. *Participation of the President in the Meeting of the Contact Group on Defense of Ukraine in the Rammstein Format.* (11 Oct. 2023). [online] Available at: https://www.youtube.com/watch?v=ebAeW_oasDw [in Ukr.]

23. *Law of Ukraine "On All-Ukrainian Referendum".* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text> [in Ukr.]

24. *Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law".* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukr.]

25. *Decree of the President of Ukraine No. 687/2022 "On the Nullity of Acts Violating the Sovereignty and Territorial Integrity of Ukraine."* (4 Oct. 2022). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/6872022-44289> [in Ukr.]

26. *Zelenskiy Signed a Decree on the Invalidity of Putin's Decisions that Violate the*

- Sovereignty of Ukraine*. (4 Oct. 2022). [online] Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-nikchemnist-ukaz-rf/32065010.html> [in Ukr.]
27. *A New List of Territories on which Hostilities are (were) Conducted or Temporarily Occupied has been Approved*. (28 Dec. 2022). [online] Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-novyi-perelik-terytorii-na-iyakhy-vedutsia-velysia-boiovi-dii-abo-tymchasovo-okupovanykh> [in Ukr.]
28. Churikova, N. (2023). *From Snyder to Mearsheimer – Experts Answer Questions of Foreign Policy: Should Ukraine Concede its Territory?* (25 Jan. 2023). [online] Available at: <https://www.holosameryky.com/a/experty-pro-terytorialni-postupky-ukrajiny-zadliamyru/6932496.html> [in Ukr.]
29. *Our Path is the Path of Independence, Territorial Integrity, Integration with the Civilized World, the Path of the Russian Federation is Defeat and Shame, - Address of the President of Ukraine*. (30 Sep. 2022). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/nash-shlyah-ce-shlyah-nezalezhnosti-terytorialnoyicilisnost-78197> [in Ukr.]
30. *Dynamics of Willingness to Make Territorial Concessions to End the War as soon as Possible: Results of a Telephone Survey Conducted May 26 - June 5, 2023*. [online] Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1242&page=1> [in Ukr.]
31. *Independence Day of Ukraine: the Path to Victory, the Identity and Value of the State against the Background of War*. (22 Aug. 2023). [online] Available at: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shlyakh-dopremogi-identichnist-ta-tsinnist-derzhavi-natli-viyi> [in Ukr.]
32. *The Territorial Integrity of Ukraine is not Subject of Discussion, - Biden with Zelenskyi*. (21 May 2023). [online] Available at: <https://ukr.radio/news.html?newsID=101465> [in Ukr.]
33. Vaskiv, O., Lisovska, R. (2023). *"The Position is Clear and has not Changed." NATO Emphasized Full Support for the Sovereignty and Territorial Integrity of Ukraine*. (15 June 2023). [online] Available at: <https://suspilne.media/551659-pozicia-citka-j-ne-zminilasa-u-nato-nagolosili-na-povnij-pidtrimci-suverenitetu-ta-terytorialnoi-cilisnosti-ukraini/> [in Ukr.]
34. Mykhailov, D., Halka, N., Lisovska, R. (2023). *Zelensky Gave a Press Conference on the Results of the NATO Summit*. (12 July 2023). [online] Available at: <https://suspilne.media/527471-zelenskij-dav-preskonferenciu-za-pidsumkami-samitu-nato-golovne/> [in Ukr.]
35. *Duda: Moscow must Return all Captured Territories of Ukraine - There can be no Concessions*. (23 Aug. 2023). [online] Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3752137-duda-moskva-mae-povernutivsi-zahopleni-terytorii-ukraini-ne-moze-butizodnih-postupok.html> [in Ukr.]
36. *Open to Ukraine Conceding Territory in Exchange for NATO Membership*. [online] Available at: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/jl7V5e/aapner-for-at-ukraina-avgir-terytorium-i-bytte-mot-nato-medlemskap> [in Nor.]
37. *"Plays into the Hands of Russia." Renunciation of Part of the Territory of Ukraine in Exchange for Joining NATO is "Absolutely Unacceptable", - the Ministry of Foreign Affairs*. (15 Aug. 2023). [online] Available at: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ukrajina-ne-vidmovlyatimetsya-vid-terytoriy-v-obmin-navstup-do-nato-novini-ukrajini-50346487.html> [in Ukr.]
38. *"Don't Encourage Murderers." The President's Office Responded to the Statements of the NATO Representative about Ukraine's Relinquishment of its Territories*. [online] Available at: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/v-ofisi-prezidenta-vidreaguvali-na-slova-nato-pro-vidmovu-ukrajini-vid-svojih-terytoriy-50346500.html> [in Ukr.]
39. Walker, M. (2023). *Why Russia's War in Ukraine Could Run for Years From Moscow to Washington, a Lack of Clear and Achievable Strategic Goals Points to a Long Conflict*. (20 Aug. 2023). [online] Available at: <https://www.wsj.com/world/europe/>

why-russias-war-in-ukraine-could-run-for-years-383f0bde?mod=hp_lead_pos2 [in Eng.]

40. *The Verkhovna Rada of Ukraine Adopted a Resolution Ruling out any Territorial Concessions for the Sake of Ending the War.* (23 Aug. 2023). [online] Available at: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/240357.html> [in Ukr.]

41. Dolomanzhi, A. *The Road to De-Occupation: Zelensky Signed the Law on Changing the Administrative and Territorial Structure of Crimea.* [online] Available at: <https://www.unian.ua/war/shlyah-do-deokupaciji-zelenskiy-zminiv-administrativno-territorialniy-ustriy-krimu-12382962.html> [in Ukr.]

42. *"There Must be a General Strategy": Danilov Talked about the Preparation of the De-Occupation of Donbass and Crimea.* (30 Sept. 2023). [online] Available at: <https://uainfo.org/blognews/1696062179--mae-buti-zagalna-strategiya-danilov-rozpoviv-pro-pidgotovku.html> [in Ukr.]

43. *The President of Ukraine and the Former Prime Minister of Great Britain talked with the Students of the Taras Shevchenko KNU on the Day of Sobornosti.* (22 Jan. 2023). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-ta-kolishnij-premyer-ministr-velikoyi-bri-80553> [in Ukr.]

44. Albul, S. (2023). *Ukraine Can Win and Restore its Territorial Integrity, - the Head of the Ministry of Defense of Bulgaria.* (13 Jan. 2024). [online] Available at: https://lb.ua/society/2024/01/13/593613_ukraina_mozhe_peremogti_i_vidnoviti.html [in Ukr.]

45. *Duda Stated that Ukraine Should Restore its Territorial Integrity, Including Crimea.* (02 May 2024). [online] Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3823178-duda-zaaviv-so-ukraina-povinna-vidnoviti-territorialnu-cilisnist-vklucno-z-krimom.html> [in Ukr.]

46. *Security Agreement between Ukraine and Germany: In 2024, Germany will Provide Military Aid to Ukraine for a Total Amount of more than 7 Billion Euros.* (16 Feb. 2024). [online] Available at: <https://interfax.com.ua/news/political/967600.html> [in Ukr.]

47. *Agreement on Cooperation in the Field of Security between Ukraine and France.* (16 Feb. 2024). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005> [in Ukr.]

48. *Agreement on Cooperation in the Field of Security between Ukraine and Italy.* (24 Feb. 2024). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89245> [in Ukr.]

49. *The Second Peace Summit: what Ukrainians Expect from it and How the First one was Evaluated.* (19 July 2024). [online] Available at: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/druhij-samit-miru-choho-vid-noho-ochikujut-ukrajintsi-tajak-otsinili-pershij.html> [in Ukr.]

50. *Social Research by zn.ua Showed that the Consciousness of Ukrainians is Ambivalent: they are Ready for Negotiations, but not Ready for Concessions, while Understanding Dodgers.* (16 July 2024). [online] Available at: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/sotsdoslidzhennjaznua-pokazalo-shcho-svidomist-ukrajintsi-ambivalentna-hotovi-do-perehovriv-ale-ne-hotovi-na-postupki-rozumijuchi-pri-tsomu-ukhiljantiv.html> [in Ukr.]

51. *The President at the Crimean Platform Parliamentary Summit: Our Goal is the Complete De-Occupation of our Land, Including Crimea; We have to Implement it.* (24 Oct. 2023). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-na-parlamentskomu-samit-krimskoyi-platfomi-nasha-86557> [in Ukr.]

52. *January 22 is the Day of the Assembly and the 105th Anniversary of the Declaration of Independence of the Ukrainian People's Republic.* [online] Available at: <https://pon.org.ua/novyny/10074-22-sichnia-den-sobornosti-ta-105-richnycia-progoloshennia-nezalezhnosti-unr.html> [in Ukr.]

53. *Perceptions of Russia's War Against Ukraine after Nearly two Years of Large-Scale Invasion.* (21 Feb. 2024). [online] Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1372&page=1> [in Ukr.]

Summary

**TERRITORIAL INTEGRITY AND UNITY OF UKRAINE:
CURRENT CHALLENGES**

Tetiana BEVZ

orcid.org/0000-0002-0129-1925

Doctor of Historical Sciences, Professor,

chief research fellow of Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine

email: tetanabevz@gmail.com

The relevance of the research. “Unity” and “territorial integrity” are important concepts that determine the unity and inviolability of the Ukrainian state, ensuring its sovereignty and national identity, especially in the face of external threats and internal challenges. Unity usually refers to the cohesion, solidarity, and integrity of a nation or state, while territorial integrity refers to the inviolability of the borders of a state and its territory. Adherence to these principles in political life ensures stability and peace. The political context interprets “unity” as a country’s territorial integrity, signifying that all its parts must remain united and incapable of separation or division.

The political relevance of unity is defined as the importance of mutual understanding, cooperation, and unity between different political forces or groups to achieve common goals or solve important problems. The relevance is enhanced by the fact that the issue of unity as territorial integrity is being considered in the context of Russia’s full-scale war against Ukraine.

The **purpose** of the research is to analyze the idea of unity as the territorial integrity of Ukraine in the conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war.

Conclusions. The legal and regulatory framework on the issue of territorial integrity of Ukraine, as well as official documents, speeches, and addresses of the President of Ukraine, leaders of world states, and European structures, were analyzed.

Territorial claims and provocations of the Russian Federation regarding Ukraine’s territorial integrity during the restoration of state independence are considered.

On the basis of extensive empirical material, the topic of the territorial integrity of Ukraine during the period of February 2022 - July 2024 was revealed. It is determined that unity for Ukraine means de-occupation of all territories. It is argued that the return of Ukraine’s territorial integrity will include diplomatic negotiations, peace negotiations, international mediation, economic sanctions, military operations, and support from allies.

Keywords: unity, territorial integrity, territorial inviolability, Ukraine, unanimity, full-scale war, de-occupation.